

חשבונאות הפל-קל

ה־IFRS עומן בחובו את זרעי המשבר הבא, שקורבנותיו העיקריים יהיו חברות ההחזקה. הניתוק בין החשבונאות לבין המציאות מעולם לא היה בולט יותר, והדרך היחידה להתמודד עימו הוא ניהול שמרני - משימה המוטלת על מנהלי הכספים ורואי החשבון < רוני אלרואי

תחל שנה וברכותיה?

שנה לקריסת בנק ההשקעות ליהמן ברדרס. שנה שבה הקדשתי את רוב מאמרי בביטאון זה, בהשראת הקריסה בשוק ההון (אותה חוויתי כסמנכ"ל הכספים של בית השקעות ציבורי מוביל), לחשבונאות החדשה של ה-IFRS, בדגש על הכשלים המתודולוגיים שלה והתפקיד שמילאה בעיות המציאות הכלכלית וביצירת בועות ובלונים.

כמי שעוקב אחרי משברים כלכליים מאז אמצע שנות ה-90 של המאה הקודמת, אני מבקש להציג בפניכם חוט דמיוני הקושר אליהם את מקצוע ראיית החשבון. הקו שבכוונתי לשרטט מתחיל בפרשת אנרון בשנת 2001, עובר דרך המשבר הנוכחי בעולם ובישראל והמשכו במשבר הבא והבלתי-נמנע. דרכו, בכוונתי להציג את תפקידה של החשבונאות במשברים שהיו ועוד יהיו.

פירצה קוראת לגנב

פרשת אנרון התאפיינה בתחבולות עסקיות שהתבססו על יצירת ישויות למטרה ייעודית, SPE's, תוך ניצול הפירצה החשבונאית בתקנים המגדירים שליטה. לאלה שאינם יודעים או זוכרים, אנרון ניצלה את מודל השליטה החשבונאי, שהתבסס בעבר על קיומה של בעלות משפטית, ועקפה אותה תוך שהיא מקימה חברות בהן לא החזיקה במרבית זכויות הבעלות אך נשאה במרבית הסיכור

נים. חברות אלה לא אוחדו בדוחותיה הכספיים של אנרון והחשבונאות לא התריעה על המשבר שבפתח.

כתב האיטום כנגד המקצוע שלנו באותו משבר לא היה חמור, באופן יחסי. פירצה בלבד. יש אפילו הסבורים שפירצה זו תוקנה על ידי גופי התקינה החשבונאית הבינלאומיים (באמצעות SIC 12) והאמריקניים (באמצעות FIN 46).

אז מדוע הציניות? מכיוון שהתקינה הבינלאומית בנתה מודל מצומצם ביותר שאין צורך להתאמץ במיוחד על מנת לעוקפו. מודל ממש מביך. המודל של SIC 12 הבינלאומי נועד לטפל בדיוק במבנה ההתאגדות שיצרה אנרון, וכך הכינה עצמה התקינה הבינלאומית למשבר הבא באמצעות כלי נשק שהיה בו, אולי, כדי לפתור את המשבר הקודם. מסתבר, שהנטייה להילחם את המלחמות הקודמות אינה של גנרלים בלבד, ואף המגזר העסקי והמקצועי אינו נקי ממנה.

והתקינה האמריקנית? היא בנתה, כהרגלה, מודל מקיף ומורכב. עד כדי כך הסתבך לו FIN 46, שאינני מכיר ולו רואה חשבון אחד, שיהיה מוכן להתחייב שהוא יודע כיצד ליישמו הלכה למעשה. מישהו מוכן להרים את הכפפה?

השווי ההוגן התברר כלא-הוגן

המשבר הנוכחי טרם זכה לשם רשמי. כינוי החיבה הראשון שניתן לו היה משבר הסאב-פריים, ואולם בתוך פרק זמן לא ארוך היה ברור לכולם, כי סוגיית המשכנתאות בארה"ב היא רק קצה הקרחון והכינוי ננטש. בהעדר

שם, נכנה אותו כאן "משבר השווי ההוגן". מודל השווי ההוגן שבנה IASB קורס ועימו הדוחות הכספיים הערוכים לפי כללי ה-IFRS. הכל החל בהרמת גבה ובקריצה מצידן של חברות הפיננסים והנדל"ן שגילו, כי הכלב (כלב ציד או כלב שמירה, לבחירתכם) שוחרר מהמלונה.

מערכת האיזונים והבלמים שהציבה חשבונאות העלות נעלמה, ופינתה את מקומה לאגרסיביות של עולם העסקים בכלל וחברות הנדל"ן והפיננסים בפרט. האגרסיביות, אגב, היתה שם תמיד. לשמאוויות והערכות שווי אין כללים, ובכלכלה לאותה שאלה ייתכנו תשובות שונות ואף מנוגדות. רק תבחרו (או אולי תשלמו ותבחרו?). האנדרלמוסיה בדיווח הכספי היא, אם כן, בלתי נמנעת.

אולי לא שמתם לב, אבל בחשבונאות החדשה נותק הקשר בין התוצאות הכספיות של החברות שמפרסמות דוחות כספיים לציבור, לבין תגובת השוק דרך מחיר המניה. תשאלו את גזית-גלוב למשל, שפרסמה דוחות הכוללים הפסד חשבונאי של מעל 90 מיליון שקל לרבעון השני של 2009, ומיד לאחר פרסומם עלה מחיר המניה שלה באופן משמעותי ובצדק.

אך חמור מכך: חוסר המהימנות המובנה שבמתודולוגיית המדידה של השווי ההוגן וההתעלמות של המודל החשבונאי מנסיבות שאינן המקרה הקלאסי של "מוכר מרצון וקונה בשווק", הביאו לכך שחברה כמו אפריקה-ישראל עלולה להגיע לפירוק לאחר שרק לפני שלושה חודשים פירסמה דוחות כספיים בהם כלול רווח חשבונאי גרנדיזוי. אף אחד לא מאמין לשווי ההוגן. שוב, בצדק.

למש מש אופציה לרכישת אחוזי החזקה נוספים בחברת־הבת yes, זו לא סיבה לחגיגה ורישום רווח. החשבונאות, מתודולוגית, חושבת אחרת ועלולה להוביל את בזק לכך ולה־ניב לה רווחי עתק – דווקא משום שכוונתה האסטרטגית, להביא לשליטה מלאה באותה חברה, עולה בתוהו.

לממש אופציה לרכישת אחוזי החזקה נוספים בחברת־הבת yes, זו לא סיבה לחגיגה ורישום רווח. החשבונאות, מתודולוגית, חושבת אחרת ועלולה להוביל את בזק לכך ולה־ניב לה רווחי עתק – דווקא משום שכוונתה האסטרטגית, להביא לשליטה מלאה באותה חברה, עולה בתוהו.

זה המשבר הנכחד (בקרוב) יבוא המשבר הבא. כדי שחברות ההחזקה לא יעמדו אז במקום בו נמצאות בשנה האחרונה חברות הפיננסים והנדל"ן, הן צריכות להיות זהירות מאוד ביישום המתודולוגיה החשבונאית הבעייתית הזו. שיהיה ברור: ניתן למזער את הסכנות באמצעות בחירת מדיניות שמרנית. האחריות רובצת על מנהלי הכספים ורואי החשבון. אם, לעומת זאת, תשתלט האגרסיביות, נמצא עצמנו אומרים בעצב ובלי ציניות: אמרנו לכם ולא הקשבנו. ●

לממש אופציה לרכישת אחוזי החזקה נוספים בחברת־הבת yes, זו לא סיבה לחגיגה ורישום רווח. החשבונאות, מתודולוגית, חושבת אחרת ועלולה להוביל את בזק לכך ולה־ניב לה רווחי עתק – דווקא משום שכוונתה האסטרטגית, להביא לשליטה מלאה באותה חברה, עולה בתוהו.

סוף דבר

ידוע שאחרי שיהיה מאוד טוב (הלואי שיהיה

כתב האישום הפעם חמור בהרבה מאשר במשבר אגרון. לא משנה מהי המדיה בה אתם נוהגים להשתמש; נסתם בה הגולל על המקצוע שלנו. התקשורת (או לפחות חלק ממנה) מתייחסת באופן גלוי ובוטה אלינו, רואי החשבון, כשותפים מלאים לפשע. התרגילים אינם מיוחסים כבעבר לחברות. הם מכונים תרגילים חשבונאיים והאצבע המאשימה מופנית אלינו. אין ספק: אנו לא על הדרך הנכונה להעלאת שכר הטירח.

עיוותים בצירופי העסקים

המשבר הנוכחי יסתיים ואולי אפילו כבר מסתיים – כך כולנו רוצים להאמין. מכל מקום, ברור גם שאיננו האחרון. אז בואו נדבר קצת על המשבר הבא. אם נלמד מניסיון העבר, עלינו להסיק מהחברות שבסיכון הן אלה שהדיווחים שלהן לציבור אינם משקפים נאמנה את מצבן הכספי, אם בכוונה ואם בחסות החשבונאות.

במאמרי האחרונים סקרתי ארוכות את העיוותים הרבים שבמודל הבינלאומי החדש של צירופי העסקים: רישום רווחי נייר שלא על בסיס מימוש בפועל, מודל תמורה לאיחוד דוחות כספיים, אפשרויות בחירה רבות מדי תוך התעלמות בוטה מהצורך הבסיסי לשמור על עקביות, רישום רווחים תלושים מהמציאות הנובעים לכאורה מרכישות הזדמנותיות של בעלי השליטה ועוד.

המסקנה ברורה: חברות ההחזקה הן החברות החשופות ביותר למשבר שעוד יבוא. לגביהן, צירופי עסקים הם מהות העסק. כללי החשבונאות שהן מחויבות ליישם מביאים כבר כיום לרישום רווחים, שככל הנראה לא ניתן יהיה לממש בפועל – בוודאי שלא בצוק העיתים.

הנה כי כן, החשבונאות איננה שפה היא מתודולוגיה ואין כאן כל מקום לבל-בול. הבעיה היא שהמתודולוגיה הזו מנותקת מהמציאות הכלכלית והעסקית. בעיני, היא שיטת הפל-קל של מקצוע ראיית החשבון. מתודולוגיה מבריקה לכאורה, שבסופו של דבר תגרום לאסון.

רוצים דוגמא לחוסר הגיון? קחו את מקרה בזק ו־yes. לכל בר דעת ברור, כי כאשר בית המשפט העליון אינו מאפשר לבזק

אחריותה של החשבונאות למשבר שהגיע לשיאו בקריסת ליהמן ברדרס (משמאל), גדולה בהרבה מאשר אחריותה למשבר אגרון (למעלה) | צילומים: רויטרס